

**MMEBE NA NTUGHARI MKPURUOKWU BEKEE N'IGBO: NSOGBU NA
USA NYE YA**

Daniel Ihunanya Ilechukwu

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrịka na Nzikorịtaozi

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

di.ilechukwu@unizik.edu.ng

Na

Christian E. C. Ogwudile

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrịka na Nzikorịtaozi

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

DOI: 10.13140/RG.2.2.27610.21449

Ụmị Ederede

Mgbe ọ bụla a na-ekwu maka ntughari, ihe ozọ a na-ajụ ase ya bụ mkpuruokwu a ga-atughari. Mkpuruokwu dị ome ntughari nnukwu mkpa. O nwere ike ibu mkpuruokwu agumagu, nka na ụzụ ma ọ bụ nke mkpokota ka ọ choro iji hu na ntughari ya bụ kpoo. A na-emeputa mkpuruokwu ohuru di iche iche na mba uwa di iche iche iji nwee aha a ga na-akpo otutu ihe ohuru na-aputa kwa ubochi n' uwa taa. Mana ọ bụ ihe mwute na asusu Igbo etorubeghi ka asusu ndi a a na-ekwu maka ha n' uwa taa di ka Bekee, French, Jaman, China, wdg. Ndi oka ntughari n' onwe ha na-agabiga ihe nhiam ahụ di egwu mgbe ha na-emeputa okwu ohuru. Ederede a lebara anya na nsogbu di iche iche a na-agabiga n' imebe mkpuruokwu ohuru n' Igbo, mbo ndi oka mmuta gbarala na ihe ndi a ga-eme iji belata nsogbu ndi a. A gbasoro atutu nnomite, ndaita na nke mmebe mkpuruokwu nke (Ajunwa 2014). A gbasoro nsoro nkanye akara udaolu ke Green na Igwe (1963), bu nke maziri na a ga-akanye akara n' uda ala na uda nsuda naani ka uda elu wee ghara ibu akara ọ bula. Di ka e nwere usoro ndeko na ndesa n' odide asusu Igbo, a gbasoro usoro ndesa n' ide mkpuruokwu ndi di n' ederede a. Naani mkpuruokwu ndi e deoro onu bu ndi e deoro onu n' akwukwo Okaasusu Igbo bu nke ndi otu a koro SPILC dere. Ederede a ga-aba uru n' ulo akwukwo niile a na-amu asusu Igbo nye ndi nkuzi na

umu akwukwo. Ndi ulo mgbasa ozi na otu ISA ga-eritekwa nnukwu uru na mkpuruokwu ohuru ndi e mebere. O kwesiri ka e tutekwa otu SPILC na ISC (The Igbo Standardization Committee). Gogmenti kwesiri itinye aka n'ihe gbasara izuputa ndi ntughari na ndi mmebe okwu. E kwesiri iwube oba akwukwo ebe a ga na-achota okwu ohuru ndi e mebere.

Mkpqlite

Mmebe mkpuruokwu putara icheputa mkpuruokwu ohuruadibughi mbu maka okwu mbia mbia ohuru batara n'asusu. A bia n'ihe gbasara ntughari, otutu ndi oka mmuta di iche enyela nkowa di iche iche gbasara ihe o putara. Na nchikota nkowa niile ha nyere, a ga-asu na ntughari bu isi n'otu asusu gbanwegharja ederede n'asusu ozo maka inwe nghota ihe e dere. Mmebe mkpuruokwu na ntughari bu aka nri na aka ekpe maka na omeputa mkpuruokwu na-echeputa okwu ome ntughari ji aru oru ya. Ya bu na o putara na ome ntughari na-ejekwuru omeputa mkpuruokwu maka inweta mkpuruokwu ohuru o ji aru oru.

Di ka a maara nke oma na uwa anyi bi n'ime ya na-emepe oso oso kwa ubochi. Di ka mmepe a na-aga n'ihu, otutu ihe ohuruadibughi mbu na-awuputa kwa ubochi bu ndi anyi na-anu maka ha mgbe niile. Ihe mmeputa ohuru ndi a enwebeghi ihe a na-akpo ha n'asusu di iche iche, tumadu n'obodo ndi ka na-emepe emepe di ka Igbo, Awusa, Yoruba, wdg, iji hu na onye o bua ghotara ihe ha bu. Iji maa atu, n'oge mbu, e nwebughi ihe o bua a na-akpo university, computer, percent, mornitor, wdg. O buru na ndi no n'ime obodo ga-aghota ihe okwu ndi ahu di n'elu na ndi ozo putara, o di mkpa na a ga-atughari ha n'Igbo. O buru na e mee nke a, "university" ga-abu "mahadum," "computer" ga-abu igwe ozi, "percent" ga-abu ndinari ebe "mornitor" ga-abu enyo ngosi, wdg.

Ihe ozo dizi mkpa bu ime ka okwu ndi e meputara ohuru na ndi a tugharitara n'Igbo gbasaa ma guzosie ike. Tupu nke a adi ire, o di mkpa ikwu na ndi Igbo niile aghaghi inwe otu kwudosiri ike ga na-ahu maka inyocha okwu o bua e mebere ohuru, hu na o dabara ma nabata ya ka o banye n'onuogumkpuruokwu di nankowaokwu asusu Igbo.

Gbasara nsupe asusu Igbo n'ederede a, rukwee taa, a ka na-enwe ndoro ndoro gbasara ndeko na ndesa asusu Igbo. O bu ya kpatara na e nwere otu abuo gbasara ndeko na ndesa asusu Igbo. Ihe o putara bu na odee o bua nwere ike ihoro idesa okwu edesa ma o bu ideko ya onu ma kwudosie ike na nke o bua o hooro. N'ih

onodu a, odee ederede a hoooro idesa okwu edesa bu nke kara daba n'usoro utosasusu Igbo maka na ndi na-edeko onu bu asusu Bekee ka ha na-elere anya eme nke a. Iji ma atu, o buru e nwere ihe di ka teachers na Bekee, ndi ndeko elere anya na o bu otu okwu na Bekee mee ya otu okwu n'Igbo ebe o doro anya na asusu o bua nwere udidi ya. Mana e dekooro mkpuruokwu ndi ahu e dekooro onu n'akwukwo Okaasusu Igbo nke ndi otu SPILC dere.

Onodu Mkpuruokwu Igbo n'Oge Ugbu A

Otutu ndi oka mmuta na ndi Ihe gbasara asusu Igbo na-amasi agbaala mbo ole ike kwere ha iji hu na asusu Igbo towanyere na mkpuruokwu ohuru. Ndi mme ntughari na ndi na-emebe mkpuruokwu emebela otutu mkpuru okwu maka ngalaba di iche iche metutara asusu Igbo. Otu ihe joro njo na mbo a ndi di iche iche na-agba bu na o bughi ha niile bu ndi tozuru imeputa mkpuruokwu ma o bu tugharita mkpuruokwu dabara adaba. Iji maa atu, e nweela otutu mkpuruokwu ndi oka mmuta tozuru meputara ohuru makpucha n'ulo akwukwo ha di iche iche na-eche ndi ga-ewere ha tinye n'oru, ebe ndi mgbasa ozi (ndi nta akuko) asusu Igbo na-eji aka ha mebe mkpuruokwu ndi adabaghi adaba ma na-agbasi mbo ike ka o gbasaa ebe niile. Iji maa atu, o buru na i na-ege akuko uwa nke oma n'Igbo, i ga-achoputa na ihe ndi mgbasa ozi na-akpo 'permanent secretary' bu ode akwukwo okputooro okpu, n'ihina ha amaghi na ihe o bua di okputooro okpu enweghi njedebe, mana 'perm sec' na-emechaa laa ezumike nka. Mmadu nwere ike isi na Chukwu di okputooro okpu mana e nweghi ike isi na mmadu o bua di okputooro okpu. Ya bu na ihe anyi na-ekwu bu na okwu ka mma maka '**permanent secretary**' bu ode '**akwukwo ndigide**.' Ihe kpataranke a bu na ihe o bua na-adigide adigide nwere mgbe o na-anogide jedebe mana ihe di okpu tooro okpu enweghi njedebe o bua.

Mgbe ufodu, anyi ga-achoputa na e nwere okwu ndi a na-enwe mgbagwoju anya na ntughari ha ma o bu na mputara ha. Ijioma (2006) ji omuma atu a di n'ala kowaa ihe a na-ekwu nke oma:

Omuma atu nke mbu.

- a. "Bomb"
- b. "Nuclear weapon"
- c. "Explosive"
- d. "Chemical weapon"

Okwu Bekee ndi niile di n'elu bu 'ogbunigwe' ka ndi Igbo na-akpokota ha niile, ebe anyi ma na n'ih i u didi ha na etu ha si akpa agwa na ndi mebere ha nyere ha udiri aha di iche iche. Gini kpatara na Igbo agaghi enwenwu aha ha n'iche n'iche? O bu maka na o di ka a ga-as i na o ga-ahia ah u inwe aha ga-adaba na nke o bu la n'ime ha. E nwere ike inye ha aha otu otu etu a:

- a. Bomb - Ogbunigwe mgbukpo
- b. Nuclear weapon - Ogbunigwe nkukota
- c. Explosive - Ogbunigwe mbigbo
- d. Chemical weapon - Ogbunigwe mmiri mmuo

N'omumaatu ndi di n'elu, 'bomb' bu ngwa agha e ji egbukpo ndi niile no n'ebe a turu ya. "Nuclear weapon" bu ngwa agha na-akuko onu tupu o dota oku o ga-eji gbu ihe di ya nso. "Explosive" bu u didi ogbunigwe na-agbasa mgbe o na-egbu mmadu, ebe "Chemical weapon" bu ogbunigwe nwere mmiri nsi na-enyere ya aka igbu otutu mmadu n'otu oge. A gbasoro usoro mmebe mkpuruokwu wee tughari ha.

Omuma atu oz o ebe a na-enwe obere mgbagwoju anya n'okwu ufodu bu n'okwu ndi a e nwetara n'akwukwo Nwaozuzu na Mba (2013). I lee anya i ga-achoputa na o bu otu aha ka ndi Igbo ufodu na-enye okwu Bekee ndi a e deputara n'okpuru:

- a. "eye brow"
- b. "eye lash"
- c. "eye lid"

O buru nae wezuga ihe omumu a, o bu ghi ndi igbo niile maara ihe di iche na aha otu mkpuruwu ndi ah u di n'elu na ibe ya. Ihe e ji kwue etu a bu na aha otutu n'ime anyi na-akpokota ha mbu bu 'iku anya.' Mana ndi oka mmuta a kporo aha n'elu mere ka anyi mata aha mkpuruokwu ato ndi ah u ka mgbagwoju anya ghara idikwa oz o. Lee ha:

- a. Eye brow - ik u anya
- b. Eyelid - egbugber any a
- c. eyelash - mbubu any a

O nwere ufodu oria ndi na-ere ogwu n'akuku uz o na kwa n'ahia na-akpo oria nsi nwaanyi, mana i nyochaa nke oma i ga-ah u na oria ndi ah u adabaghi ikpo u di aha a ma ncha. Ha gunyere:

- a. Syphilis
- b. Gonococcus
- c. Gonorrhea
- d. Candidiasis

Ọ bụrụ na ị na-ege ndị na-ere ọgwụ Igbo n'ebe dị iche iche ntị, ị ga-achoputalari na mgbe ha na-akowa maka ọgwụ ha na-ere, ihe ha na-ekwukari bụ, “ Ọgwụ anyị na-agwo ọrịa nsi nwaanyi dị iche iche dị ka: sifilis, gonoria, gonokakus, kandidaisis. Ndị ọkacha mara n'ihe gbasara ahụ ike mere ka anyị mata na ọrịa ndị ahụ bụ ndị a na-enweta site n'ụdị nje dị iche iche. Nke putara na nwoke bu nje ahụ n'ahụ ya nwere ike ibunye ya nwaanyi n'ebughị ya ma ha nwee mmekọ; n'aka nke ọzọ, nwaanyi nwere nje a nwere ike ibunye ya nwoke enweghị ya n'ahụ ma ọ bụrụ na ha enwee mmekọ. Gini kpataziri a ga-eji gupụ nwoke kpoo ya ọrịa nsi nwaanyi ka a gasi na ọ bụ ụmụ nwaanyi naani na-efesa ya. Kama ikpo ha ọrịa nsi nwaanyi, ọ ka mma na a kpoo hantiridi ka ndi Igbo si mara ha, ma ọ bụ ọrịa nsi nwoke na nwaanyi, ma ọ bụ a na-akpo ha ihe ha na-aza na Bekee n'Igbo ka a ghara inwe mgbagwoju anya. Ya bụ na odee kwenyere na aha ọrịa dị iche iche nwere ike iga n'ihu na-aza aha ndi choputara ha nyere ha na mbu di ka e si eme ya n'aha mmadu. Ọ bụrụ na a na-akpo ha ihe ndi choputara ha nyere ha, ị mara na agaghị na-enwe mgbagwoju anya na mputara ha ma oli.

Nwosu (2010) na ndi otu nchocha ya mebere mkpuruokwu di iche iche maka ọrịa ndi ka eche ndi mmadu aka mgba n'oge ugbo a. Lee ha n'okpuru:

- a. Malaria   Iba anwuntà
- b. Diabetes   Orià shugà
- c. Stroke   Otuo okara
- d. Cancer   Opuogbasaa
- e. Asthma   Ukwara nwamba
- f. HIV/AIDS   Nje mmnwu
- g. Hepatitis   Amaahia umeju
- h. Infection   Orià njē

Ọ bụrụ na e sekee mkpuruokwu ndi a n' otu n'otu, ị ga-ahụ na ihe e ji kpoo malaria **ibaanwunta** bụ maka na ihe na-atanye mmadu 'malaria' n'ahụ bụ anwunta. Diabetes metutara shuga. Iji maa atụ, onye na-aria "diabetes" anaghị eri ihe shuga di nnukwu ka shuga di ya n'ahụ ghara ikari akari. Mana odee na-ekwu na ọ gaara ika mma ka a kpoo ya ọrịa mmamiri maka na o nweghi ihe ozo onye a na-aria mgbe niile n'abughị igba tuta ebe ọ na-achọ ebe ọ ga-anyu mmamiri. Ọ bụrụ na ọrịa 'stroke' abiakwasa mmadu na mberede, ihe ọ na-eme bu ijide ya otu okara ahụ kponwuo, ọ bụ ya kpatara e ji kpoo ya **otuo okara**. Ngwa ngwa "cancer" bara mmadu ahụ, ihe ọ na-eme bu igbasa n'akuku ahụ ndi ozo. Ọ bụ ya kpatara na ọ bụrụ na o nweghi ihe e mere ya, ọ gbasaa ebe niile ma gbue onye o ji. Ya kpatara e ji

kpọọ ya **ọtụọ ọgbasaa**. Onye na-aria ọria ‘asthma’ na-akwa ụkwara ka nwamba, ya bu ụdi ụkwara anaghị ekwe nkwaputa nke oma. O bu ya kpatara e ji kpọọ ya ụkwara nwamba. Nwosu kpọọ “HIV/AIDS” **nje mminwu**. Ihe kpatara ya bu maka na o bu nje bu ihe ahụ na-amikpo onye o bula ọria a ji rukwee mgbe o dulara ya mmuo. “Hepatitis” bu ọria na-akponwu umeju kpamkpam. Ufodu na-akpo ya ọria ndi ọgaranya maka na ihe o na-ewe iji gwọ onye o na-aria abughị obere ihe. A si na mmadu nwere ‘infection,’ ihe a na-ekwu bu na o nwere nje bara mmadu ahụ ma kpalieere ya otu ọria n’ahụ. O bu ya kpatara e ji kpọọ “infection” ọria nje. Ya bu ọria nje na-ebute.

N’ebe o metutara amumamu nkowaokwu ndinasusu, Mba et al (2013, tughariri mkpuruokwu Bekee ndi a n’Igbo:

a.) Abbreviation	Ìchàfù
b.) Abridged dictionary	Òkọwa okwu nhoro
ch.) Acronym	Ndebirisi
d.) Archaic	Ñtamcharā
e.) Alphabetization	Nhāzi N’Usòrò Abìchì
f.) Bilingual dictionary	Òkọwa okwu àsụmàbùò
g.) Canonical form	Okwu izugbe
gb.) Collocation	Ngakọ okwū
gh.) Concordance	Ndokọ okwū
gw.) Lexicography	Ñka odide ọkọwa okwu
h.) Electronic dictionary	Òkọwa okwu kòmputà
i.) Encyclopaedia	Òkọwàmì okwū
ì.) Ghost word	Okwu ndìhìè
J.) Illustration	Nsègosi
k.) Lexicographer	Ode ọkọwa okwu
kp.) Paraphrase	Ndeghari
kw.) Unabridged dictionary	Òkọwa okwu dum
l.) Zero morphine	Mofim efu
m.) Valency	Ñchomummeju
n.) Syntagmatic criteria	Ụzò ntinyekọ okwū

Odee choputara na e nwere okwu ndi tofere ofe na ntughari ndi a di n’elu na ndi riri obere mperi. Iji maa atụ, na (e) ebe e nwere ‘alphabetization’ ome nchocha na-atụ aro na o ga-aka mma ikpo okwu ahụ nsonabidii kama itughari ya n’udidi ahiriokwu e tinyere ya bu, ‘nhazi n’usoro abichii.’ Na (L) di n’elu ome ntughari si na e nwere

ike inwe naani **okowami** ma o bu **okowazu**, kama itinyebe mkpuruokwu ka o ghara ito oke ogologo. **Ndegharidi** ka o di na (p) nwekwara ike iza **nkwughari**. '**Mofim efu** di ka o di na (r)n'elu nwere ike iza aha Igbo n'ozuzu oke. E nwere ike ikpo ya **mkpuru asusu efu**. E wezuga ndi a a ruturu aka, ndi ozọ dabara nke oma etu e si choo.

Nnaji (1995), tughariri okwu bekee ndi a etu a n'asusu Igbo:

a. Martinet	Onye na-eme ka ndi n'adighi erube isi rube is n'ike
b. Massacre	Igbu aghara aghara
ch. Masturbation	Ikpali ihe mmadu ji buru nwoke nke e ji aka mee
d. Matador	Onye na-egbu enunu n'ogu
e. Matrimony	Olu lu di na nwunye
f. Mattock	Igwe e ji akuri ihe
g. Obedience	Ikpọ isi ala

Ezi ome ntughari o bula agaghi eche ka agwa ya na ntughari ndi a di n'elu adabachaghi etu kwesiri. Ufodu n'ime ha toro oke n'ogologo. Ome nchocha ederede a na-ekwu na o ga-aka mma na a tugharinworo okwu Bekee ndi ahụ di n'elu etu a:

a. Martinet	Ozuru
b. Massacre	Mgbupia
c. Masturbation	Aramonwe
d. Matador	Ogbu enunu
e. matrimony	Alumalu
f. Mattock	Igwe nkuri
g. Obedience	nrube isi

I lee anya i ga-ahu na o nweghizi mkpuruokwu n'ime ndi a tugharinworo nwere karija mkpuruokwu abuo. Ntughari na-aka mma na iji otu okwu tughari otu okwu. O bu ezi okwu na nke a anaghi adikari mfe n'asusu Igbo mana o buru na a gbasie mbọ ike, a ga-ebelatanwu oke iji ahiriokwu tughari otu mkpuruokwu n'Igbo. O buru na a ga-emenwu nke a, a ga-akwusi ile anya n'ihe otutu okwu e ji tughari otu okwu putara iji ma ma o ziputakwara ihe a tughariri nke oma, kama ihe a ga na-eme bu ichota otu mkpuruokwu kpoọ ya aha anubeghi mbu. Mgbe agaghi ete aka, onye o bula amara ya ma kwusi iju ihe o putara.

Echerue (2006), n'akwukwo ya o kporo **Igbo – English dictionary** tughariri okwu ndi a etu a n'okpuru:

a. Agreement	Nkwekorita
b. Good bye	De eje

c. Gossip	Takaa ntaka
d. Greedy	Too akp̄iri

Na (a) dī n'elu, ebe ọ bụ na e nwere 'general' na 'disagreement,' ọ ka mma na e tinyere izugbe na ya ka o wee zue oke, ya bụ, **nkwekọrịta izugbe**, kama naanị nkwekọrịta. A bịa na (b), de eje bụ asụsụ Nsụka dī na steeti Enugwu. O nweghị mgbe ndị Igbo kwenyere na a ga na-akpọ "good bye," de eje, kama ihe e ji mara ya kemgbe ụwa bụ **jee nke oma**, ebe 'safe journey' bụ **ije oma**. "Gossip" kwesiri ibụ **asiri**, ọ bughị 'takaa ntaka,' ebe 'greed' kwesiri ibụ **anya ukwu**.

Nsogbu A Chọputara

A dilari na mbụ chọputa na ọ dighi ihe ọ bula e ji otutu nchocha e merela gbasara mkpuruokwu Igbo eme n'agbanyeghi ahuhu niile ndi mere nchocha ndi a tara n'ije ozi ha. O dikwa mkpa ka a rutu aka na n'agbanyeghi na otutu ndi oka mmuta na umu akwukwo Igbo agbaala mbọ imeputa mkpuruokwu oheru di iche iche mana nke bu eziokwu bu na akpabeghi nwa agu aka n'odu n'ihe gbasara imeputa ma ọ bu tugharita mkpuruokwu ndi ga-azaba aha otutu ihe enwebeghi ihe a na-akpo ha n'Igbo.

Nnukwu nsogbu ozo Igbo na-agabiga ugbuga bu ihe gbasara enweghi otu ndi Igbo niile nabatara ga na-anabata okwu oheru Igbo ọ bula ma mee ka o zuo Igbo niile onu. Otu SPILC bu ndi na-emebu nke a na mbu anwuruola ala. O buzi otu ISA ka a na-ekwu maka ya ugbuga a mana nke bu eziokwu bu na otu a ejibeghi okpa abuo kwuru chim chim n'ala n'ije ozi a chorọ n'aka ya. Nke kazi njo ugbuga a bu nsogbu enweghi ego a ga-eji jee ozi ma ọ burugodi na e nwee otu ndi ga na-ahu maka ihazi okwu oheru. Ufodu n'ime ndi malitere nchocha n'ihe gbasara imebe mkpuruokwu agbahapula oru ha tara ahuhu malite n'ihia enweghi ego a ga-eji rutopu ya.

Otu nsogbu ozo a ga-agbasi mgba ike bu etu ndi ulo mgbasara ozi si emeputa okwu oheru aghara aghara n'ebughi uzọ chere ka e nyochaa, hazie ma nabata okwu ndi ahụ. Onodu di etu a agaghi enye aka ma ncha gbasara nhazi a na-agba mbọ ka a hazie asusu igbo ma ncha. Otutu okwu ndi e meputara emeputa agbasoro usoro nhazi mkpuruokwu nke o zuru ụwa, nke mere na mgbagwoju anya nke mputara mkpuruokwu di otutu n'asusu Igbo taa. E nweghi okowa okwu a sara anya na mmiri dee bu nnukwu nsogbu na-echere asusu Igbo aka mgba n'oge ugbuga a, ebe ọ bụ na Igbo kwesiri inwe nkowaokwu asumabuo (bilingual dictionary), okowami okwu

(encyclopaedia), nkowaokwu nsipu (etimological dictionary), nkowaokwu eserese (pictorial dictionary), nkowaokwu mkpopta (pronouncing dictionary), wdg.

Aro Ome Nchocha

Ome nchocha turu aro ndi a:

a. Iwubesi Otu Ndi A Hoputara maka Nhazi Mkpuruokwu ike

O kwesiri na a ga-atute otu ndi a: 'The Igbo Standardization Committee (ISC), The Society for Promoting Igbo language and Culture (SPILC) na Igbo language Studies Association (ISA) nye ha nkwardo zuru oke mgbe niile. Otu ndi a aghaghi iwepu ndoro ndoro onye bu isi na onye bu odu n'uso ma jiri uchu bagide oru ha. O buru na a haziri otu ndi a etu a turu anya, o bu ha ka o diiri ihu na e nyochara okwu o bula tupu o puta n'okowa okwu. A ga-agbakwa mbo hu na ndi mebere otu ndi a ga-abu ndi oka mmuta sitere na ngalaba amumamu utosasusu di iche iche.

b. Iwube Oba Akwukwo Nrugara Aka

Otu ndi ahụ a kporo aha n'elu kwesiri iwube oba akwukwo ebe a ga na-edebe akwukwo niile ndi metutara okwu ohuru Igbo niile, nchocha ohuru niile e mere na mkpuru okwu Igbo, ma jonal niile e nwere mmeputa okwu ohuru Igbo na ha.

ch. Izuputa Ndi Oka Mmuta Mmeputa Okwu Ohuru

Mkpuruokwu abughi ihe onye si ebe o si o buru otu ihe makaputa kpo ya mkpuruokwu. A na-agara mmeputa mkpuruokwu ozuzu n'ulo akwukwo di elu. O bu naani mgbe mmadu gabigachaara ozuzu ahụ ka o tozuru ibu oka na mmeputa mkpuruokwu ohuru. A ga-agba mbo hu na ndi ulo mgbasa ozi so na ndi na-ama okwa natara ozuzu a tupu ha etozie imebe mkpuruokwu.

d. Gooment Nwere Oke na Oru

A ga-ahụ na edebeghi gooment n'akuku n'ihe gbasara oru mmeputa mkpuruokwu ohuru. O kwesiri na otu a kporo 'The Nigerian Educational Research Council' ga na-ahazi ogbako nkuzi maka ime ka ndi na-emeputa mkpuruokwu mata ebe a kwu n'ije ozi a. Jirikwa ohere ahụ meputa mkpuruokwu ohuru ndi metutara ngalaba utosasusu di iche iche.

e. A gaghị Agbahapụ ndi Ulo Mgbasa Ozi

Ndi oka mmuta na-ahụ maka mmeputa mkpuruokwu na ntughari kwesiri na ha na ndi oru mgbasa ozi kwesiri i na-aruko oru onu. Nke a bu iji gbazieere ha uzọ nke oma, maka na o buru na a hapu ha, ha emeputa okwu etu soro ha gbasara ya oha na

eze, maka na ọ bụ ndị mgbasa ozi bụ ndị ka agbasa okwu e meputara ọhụrụ ebe niile.

Nchikọtana Mmechi

Dị ka o si kwurū, ederede a agbaala mbọ ikowa ihe bụ mmeputa mkpuruokwu na ihe bụ ntughari. Omeputa mkpuruokwu ọhụrụ na-akwado ome ntughari site n'imeputara ya okwu ọhụrụ ka ọ ga-abụ mgbe ọ bula ome ntughari biakwutere ya, o nyere ya aka. Ọ bụrū na e debeghi okwu ọhụrụ n'ebe kwesiri ya, i mara na ọ gaghị eru ome ntughari aka nke ga-eme ka e nwee mmejo n'orū ntughari ya. Inweta otu mkpuruokwu a ga-eji kowa ihe bukwa otu mkpuruokwu n'asusuzo ka mma kari iji ahirijoku atughari otu mkpuruokwu.

E nwebeghi otu kwū chim chim maka nhazi asusu Igbo na mkpuruokwu ya bụ nnukwu nsogbu asusu Igbo na-agabiga ugbo a. Nsogbu ndi ozọ bụ e nweghi oba akwukwo, e nweghi okowa okwu asusu Igbo, e nweghi ndi a zuru nke oma, wdg. Ọ bụrū na e nwee ihe ndi ahū, ọ ga-eme ka asusu Igbo too na mkpuruokwu

Edensibja

- Ajai, K. (1985). Education Policy Research in Nigeria: The State of Art Position, NERC Conference.
- Ajunwa, E. (2014). *A Textbook of Translation*. Nigeria: Enovic Ltd.
- Anyaehe, E.O. (1997). *Studies in Terminology*. Okigwe: Fasmen Communications.
- Cartford, J.C. (1965). *Linguistic Theory of Translation*. London:Oxford university press.
- Dubuc, R. (1978). *Manuel Pratique de Terminology*, Quebec Linguattech.
- Mbah, B.M. et al (2013). *Igbo Adi*. Enugu: University of Nigeria Press.
- Nida, E. (1964). *Towards a Science of translation*. Leiden: linguattech.
- Nnaji, H.I. (1995). *Modern English/Igbo Dictionary*. Onitsha: Gonaj Books.
- Nwanjoku, A. C. (1998). *Terminology Research and Standardization*. The Case of Igbo in Contemporary Scientific Age. Fasmen Educational and research Publications.
- Nwosu, U. (2010). *English Igbo Translation of Common*. Benin: Mindex Publishing Comp.
- Okeke, V.O. (2000). The terminology Development in Nigerian languages. Forth Annual Workshop on Terminolgia Development in nigerian languages NINLAN ABA.

- Oli, J.M., Nwozuzu, G.I. & Mba, B.M. (2013). *English Igbo Medical Dictionary*. Enugu: University of Nigeria Press.
- SPILC Okaasusu Igbo (1985). *Igbo Metalanguage Language recommendations of Igbo Standardization Committee*. Varsity Industrial Press.
- Rey A. (1979). *La Terminologie, Non et Notion*. Paris Presse Universitaire de France.
- Mbah, B.M. et al (2013). *Igbo Adi* . Enugu: University of Nigeria Press